

۲۰۱۸/۰۲/۱۳

انجنیر- شیر ساپی

حیوی بلخی

درباره حیوی بلخی چیزی نمی دانیم و تنها مطلبی که می دانیم، رساله "سعیدیا گائون" در پاسخ به رشته پرسش های انتقادی حیوی بلخی بوده که شمار آن ها به دوصد می رسیده است.

حیوی بلخی یکی از رهبران جنبشی "قرائی" بود. جنبشی یهودی "قرائی" به تورات اعتقاد داشت و کتابهای تفسیر دیگر مثل "تلمود" را بی اعتبار می دانند.

قرائیم - هیچیک از کتابهای تفسیری نظیر میشنا یا تلمود را قبول ندارند. از این رو قرائیم در تقابل با فریسیان قرار می گیرند. از نظر ایشان یهودیت تلمودی، دارای قوانین ساخته بشر است و تنها یهودیت قرائی همان یهودیت موسی است.

این مکتب دینی یهود از ایران برخاست و یهودیان ایرانی پایه گذاران آن بودند. قرائی ها افرادی بودند که پنج صحیفه تورات را قبول داشتند، این جنبش توسط عنان ابن داوود شکل گرفت. پیروان عنان اعتقاد داشتند که قوانین شفاهی روحانیون یهودی الهی نبوده و از این رو مقید کننده نیستند.

از چهره های مهم این فرقه پس از عنان ابن داوود می توان به بنیامین نهاوندی و دانیال بن موسی قومی که از یهودیان ایرانی بوده اند اشاره کرد. حیوی بلخی نیز همانند اندیشمندانی دیگر این بار در بلخ به وجود آمده بود، به انتقاد شدید از روحانیون اعظم یهودی در بغداد می پردازد. شدیدترین حملات از آن حیوی البلخی (میان ی قرن نهم) بود. او کتابی نوشت که در آن دوصد پرسش علیه تعالیم «اسفار خمسه» مطرح کرد. او، اختیار و امکان معجزات را مردود شمرد و از سنت ختنه انتقاد کرد. آرا و اندیشه هایش پیروان فراوانی یافت.

قرائیم بر خلاف یهودیت تلمودی اعتقاد به نسل پدری دارند. پیشرفت و شکوفایی این نهضت به گونه ای ژرف تر و گسترده تر در حیات یهودی رسوخ کرد. در قرن دهم این نهضت در مصر نیز تثبیت شده بود و تا اسپانیا گسترش یافته بود. دوران طلایی قرائیم در بین سالهای ۹۰۰ تا ۱۱۰۰ میلادی بود.

یک دوره 500 ساله به عصر گئونیم معروف شده و از حوادث مهم آن، پیدایش و از هم پاشیدگی جریان فکری و دینی «قرائیم» بود.

سعیدیا بن یوسف (۸۸۲ - ۹۴۲) اهل فیوم واقع در مصر علیا به اوج خود رسید، سپس در شهر بابل سکنی گزید.

بعد از هفت سال جنگ و درگیری میان دو رهبر فکری یهود ("سعیدیا" و "هارون بن منیر")، آخر الامر "سعیدیا" به عنوان گائون اعظم مدرسه ی یهودی سورا در بابل برگزیده شد. "سعیدیا" که ذهنی وقاد داشت، نمونه ی مجسم آمیزش فرهنگ های یونانی- عربی و عبری بود.

"سعیدیا" با درک خطر نهفته در تعالیم قرائیم، نوشتن آثاری علیه این جنبش را آغاز کرد. نخستین اثر او نقد آرای عنان، بنیان گذار نهضت قرائیم بود. بعد از آن آثار جدلی متعددی نگاشت که در آنها به نحو عالی از آرمان یهودیت تلمودی در مقابل حملات قرائیم دفاع کرد. "سعیدیا" که مشتاق بود سنت یهودی را تقویت کند، در پاسخگویی به تحدي

د پانو شمیره: له 1 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

پاڼه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پاڼوالې د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په خیر و لولئ

عقل گرایي، جدا از رساله اش در رد آرای "حيوي البلخي" اثر "امونوت و دعوت" (ایمان و علم) را در سال 933 میلادی نوشت. این اثر به نقطه ي عطفی در تاریخ اندیشه ي دینی یهود تبدیل شد.

نوشته های جامع "سعادیا" در زمینه ي فرهنگ نویسی عبري، دستور زبان عبري و آداب و مراسم دینی، اجوبه یا فتاوی بسیاری در باب مسائل هلاخایی نوشت، قوانین منطق تلمودی را مدون ساخت، مشکلات تقویم یهودی را برطرف کرد.

رشد جنبش قرائی با تلاش های سعادیا گائون رئیس مدرسه دینی سورا و گائونهای پس از او متوقف شد.

بعد از مرگ سعادیا، سبطره ي فرهنگی یهودیان بابلی، که تقریباً هفتصد سال از آن برخوردار بودند، به تدریج به یهودیان اسپانیا انتقال یافت.

موسی بن میمون (هارامبام) در سال ۱۱۳۵ میلادی، در کوردوبا در اندلس (اسپانیای کنونی) زاده شد. وی در دهه های میانه، در مراکش، اندلس و مصر زیسته و افکار و آرای او در جهان غیریهودی نیز پراکنده شده است. او از علمای بزرگ یهود است که در مورد او گفته اند: «از موسی (ابن عمران) تا موسی (ابن میمون) کسی مانند موسی برنخاسته است».

هارامبام 23 ساله بود که در اوج سرگردانی و نابسامانی، تالیف تفسیری بزرگ را بر میشنا به نام -کتاب روشنایی- که به عربی «السنراج» خوانده می شود، آغاز نمود و در 33 سالگی آن را کامل کرده، در مصر منتشر ساخت.

هارامبام در تفسیر میشنا، اصول سیزده گانه دین یهود را شرح می دهد که یهودیان، آن را هر روز پس از تفیلاي شحریت (نماز صبح) می خوانند. زبان کتاب عربی بود که بعدها به زبان عبري نیز ترجمه شد. او در مقدمه کتاب، چنین آورده است: «هدف دین، آن است که هم نفس را با دانشها و خصلتهای شایسته تهذیب کند و هم جسم را بر اساس نیاز هایش به طور صحیح پرورش دهد. این باعث ایجاد جامعه اي مطلوب می شود که انسانهایی عالی مرتبه را در خود بیوراند، انسانهایی که هم دارای خصایل عقلانی و هم کمالات اخلاقی هستند. نفس (روح) چنین افرادی پس از مرگ، مانند فرشتگان در ابدیت خواهد زیست».

آثار ابن میمون (هارامبام) درباره قوانین خاخامی، نوشته های پزشکی و فلسفه یهودیت است.

هارامبام در 69 سالگی در شهر فوستات (قاهره امروزي) درگذشت. پیکر او را از مصر به فلسطین آوردند و در شهر طبریا به خاک سپردند. بلافاصله پس از مرگ هارامبام، در اجتماعات یهود پیچید که «بین موسی و موسی، موسای دیگری نیست»؛ به گفته دیگر، هارامبام، موسای دوم قوم یهود است.

تأثیر همه ي این فعالیت های دینی و علمی و ادبی هارامبام برای جنبشی قرائی نتیجه ي ویران کننده اي به دنبال داشت.

بی تردید در میان یهودیان بلخی، متفکرانی داشته ایم که تراوشات مغزی و نوشتارهای آنان به دست ما نرسیده و اطلاعاتی نیز که به آن ها دست یافته ایم، کم و بیش تنها در صد سال اخیر بوده است.

با در نظر گرفتن آن که بلخ در دوران حیوی بلخی، یعنی کم و بیش در قرن نهم یا دهم میلادی، صحنه تبلیغات مذهبی گسترده یهودیان بوده، گویا حیوی بلخی و چندین نام دیگر، در اندیشه بازنگری در دین و ایجاد اصلاحات تنها نبوده اند و احتمالاً دیگر یهودیانی نیز وجود داشته اند که مطلبی از آن ها به دست ما نرسیده است.

د پانو شمیره: له 2 تر 3

افغان جرمن آنالین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلپکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په خير و لولۍ

سرزمین هائی چون بلخ و خوارزم و {خیوه، سمرقند، بخارا} و دریند "داغستان" ، از لَمغان در نزدیکی کابل گرفته تا غزنه و تا سواحل خلیج فارس گسترده بوده، پذیرای شمار زیادی یهودی نیز بوده است که فعالیت فرهنگی نیز داشته اند.

«در حوزه بزرگی، از دریای سیاه تا دریاچه آرال و خطه ی ماوراء النهر و دره ها و ارتفاعات افغانستان، زبان محلی کلنی های گوناگون یهود رایج بوده است». (ژیلبر لازار، شکل گیری زبان فارسی، ص ۳۱)

منابع : - آمون نتصر . (کتاب: " یهود ، ایران ، اسرائیل") . انجمن کلیمیان تهران . مفاهیم مختص به گنونیم، سعادیا گائون، ابن میمون .

*- تصویر کتابی؛ حیوی بلخی و سعیدیا گائون (درآمدی بر چالش های ثنوی - یهودی در سده سوم هجری) در گوگل قابل دریافت است.

هلاخا، (به عبری: הלכה)، به مجموعه قوانین شریعت یهود گفته می شود، هلاخا دارای ۶۱۳ میتزوت (دستور) است. قوانین یهودی که از تورات و تلمود و نوشتارهای حاخامها اقتباس شده بود در کتاب شولحان عاروخ به صورت مکتوب درآمد.

میشنا یا مشنه (عبری: משנה به معنی «تکرار و تلقین»)، کتابی است که یکی از دین پژوهان یهودی به نام حاخام یهودا هناسی با جمع آوری مکتوبات متفرق هلاخایی در یکجا تدوین نمود و به صورت کتاب ویژه تورات شفاهی درآورد. میشنا حاصل کار شش نسل از تنائیم یا عالمان شریعت شفاهی است. تلمود «تورات شفاهی» مجموع میشنا و گمارا است.

د پانو شمیره: له 3 تر 3

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلپکنی د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ